

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
магістра
на тему

**КОМПОЗИЦІЯ “ЖАР-ПТИЦЯ” ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Виконала: Смоляр Анна Сергіївна,
студентка 2 курсу, групи 20 МГОМ
спеціальності 023 Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Керівник: Красноголовець О.С., доцент
кафедри образотворчого мистецтва
Національного педагогічного
університету імені М.П.Драгоманова

Рецензент: Майданець-Баргилевич О.Л.,
заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства,
професор, завідувачка кафедри
“Художнього текстилю та
моделювання костюма” Київської
державної академії декоративно-
прикладного мистецтва і дизайну ім.
М. Бойчука

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Педагогічний факультет

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень **магістр**

Напрямок підготовки **02 Культура і мистецтво**

Спеціальність **023 Образотворче мистецтва, декоративне мистецтво, реставрація**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
професор Шевнюк О.Л.
"08" вересня 2021 року

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТУ**

Смоляр Анни Сергіївни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту): Композиція «Жар-птиця» та формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

керівник роботи (проекту): Красноголовець Олександр Сергійович, доцент кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом від " 8 " вересня 2021 року № 1

2. Строк подання студентом роботи (проекту) " 21 " листопада 2022 року

3. Вихідні дані до роботи (проекту): виконано авторську композицію «Жар-птиця» у техніці цифрового живопису, виокремлено методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

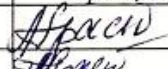
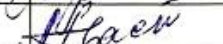

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити і описати поняття «пластичне мислення»; виокремити особливості пластичного мислення; простежити формування пластичного мислення зарубіжних і вітчизняних митців; здійснити аналіз пластичного мислення у авторській композиції «Жар-птиця»; дослідити й обґрунтувати методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Авторська композиція «Жар-птиця» виконана у програмі Procreate за допомогою графічного планшету та стилуса, з подальшими правками у редакторі Adobe Photoshop. Робота роздрукована на полотні, натягнута на раму, формат А0 (1189x841 мм).

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.	Красноголовець О.С, доцент		
2.	Красноголовець О.С, доцент		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

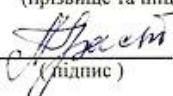
№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	Вересень 2021	Вик.
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломного проекту	Жовтень 2021	Вик.
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	Жовтень 2021	Вик.
4.	Творча робота над дипломним проектом	Вересень 2022	Вик.
5.	Формулювання висновків дипломного проекту	Жовтень 2022	Вик.
6.	Попередній захист проекту	Листопад 2022	Вик.

7. Дата видачі завдання 8 вересня 2021 р.

Студент

(підпис)А. С. Смоляр
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

(підпис)О. С. Красноголовець, доцент
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видається кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ**

Направляється студент Смоляр А.С.
(прізвище та ініціали)

до захисту дипломної роботи (проєкту)

за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**

спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

на тему: Композиція «Жар-птиця» та формування пластичного мислення у
студентів художніх закладів вищої освіти.

(назва теми)

Дипломний проєкт і рецензії додаються.

Декан Факультету _____

_____ проф.Олефіренко Т.О.

Довідка про успішність

Смоляр А.С.

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на педагогічному факультеті з 2021 року до 2022
року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки,
спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 100 %, добре 0 %, задовільно 0 %;

шкалою ECTS: A 100 %; B 0 %; C 0 %; D 0 %; E 0 %.

Секретар факультету

А.Олефіренко А.Олефіренко Т.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студент (ка)

Студентка Сидлар Анна виконала дипломний проект магістра, як творчу, так і дослідницьку роботу, в повному обсязі та готова до його захисту. Її тематична робота над проблемою творчої "Жар-птиці" показує високий професійний рівень володіння креслярською, знайомить користувачів та поціновувачів з особливостями комп'ютерної графіки. Дослідження теоретичне і естетичне, проєкту зумовлює увагу та можуть бути використані в методичній роботі викладачів та керівників курсів образотворчого мистецтва. Загалом, дипломантка продемонструвала, що крім знань, умінь і навичок є глибоким рівнем магістра.

Керівник роботи (проекту)

А. Шваб
(підпис)

"23" жовтня 2022 року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент Сидлар А.С.
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

Шевнюк

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).
2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

**Відгук
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ**

Смоляр Анни Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Зі спеціальності **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація** -
ОКР магістр

Тема дипломної роботи

**КОМПОЗИЦІЯ "ЖАР-ПТИЦЯ" ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО
МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Актуальність теми

Протягом останніх десятиліть в нашій країні докорінним чином розширився вплив на широкий загал поціновувачів художнього продукту нової якості. Час поклоніння колись домінуючому суто реалістичному відображенню дійсності пройшов разом з відходом з політичної арени залишків застарілих ідеологічних режимів.

Позитивні якості роботи

Дипломантка Смоляр Анна продемонструвала у своєму творі задумання широкого спектру / багатой колористичної гами, яка владно захоплює увагу, будить фантазію запрошуючи глядача до входження в бурхливий, таємничий світ невідомих почуттів і емоцій, що підтверджує набутий високий рівень знань, умінь та навичок живописної майстерності.

У науково-практичній роботі досліджено складне і мало опрацьоване поняття «пластичне мислення», виокремлено особливості пластичного мислення, простежено формування пластичного мислення у зарубіжних і вітчизняних митців, проаналізовано авторську композицію «Жар-птиця» та обґрунтовано методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Практична цінність висновків рекомендацій

У художньому творі дипломантка показала високий рівень володіння технікою цифрового живопису, знайшла виразку композицію, показала свою, авторську манеру виконання. Взявши за основу композиції фантастичний образ Жар-птиці, дипломантка створила яскравий художній образ, який вказує на присутність досвіду у її власному розумінні природи пластичного мислення.

Знання та досвід, отримані в процесі виконання дипломного проєкту знадобляться у роботі художнику і майбутньому педагогу.

Наявність недоліків

Непередбачувані проблеми друку призвели до деяких відхилень від задуманого і децю порушили колористику твору. Проте вони не суттєві і не впливають на загальне позитивне сприйняття.

Загальна оцінка роботи

Робота виконана на високому рівні і заслуговує високої оцінки.

Магістерська робота Смоляр Анни КОМПОЗИЦІЯ "ЖАР-ПТИЦЯ" ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ може бути представленою до захисту, а студентка заслуговує присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Науковий керівник

(підпис)

О.С. Красноголовець

(прізвище та ініціали)

Доцент кафедри образотворчого мистецтва НПУ ім. Михайла Драгоманова

(науковий ступінь, а чиє повн. посада та місце роботи)

« 07 » грудня 2022 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Смоляр Анни Сергіївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

Зі спеціальності **023 Образотворче мистецтва, декоративне мистецтво, реставрація**.

ОКР магістр

Тема дипломної роботи

КОМПОЗИЦІЯ “ЖАР-ПТИЦЯ” ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Робота виконана на достатньому фаховому рівні і відповідає рівню кваліфікації магістра з профільюючої спеціальності «023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

У науково-практичній роботі досліджено складне і мало опрацьоване поняття «пластичне мислення», виокремлено особливості пластичного мислення, простежено формування пластичного мислення у зарубіжних і вітчизняних митців, проаналізовано авторську композицію «Жар-птиця» та обґрунтовано методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Опрацьовано великий обсяг матеріалу, що дозволило на їх основі ґрунтовно опрацювати заявлену тему, зробити наукові, теоретичні та практичні висновки.

У практичній роботі дипломантка показала достатньо високий рівень володіння технікою цифрового живопису, запропонувала та побудувала виразну композицію, обрала доцільну манеру виконання. Взятиши за основу композиції переосмислений образ Жар-птиці, студентка створила композицію, що відповідає темі і завданню магістерської роботи, яка вказує на формування пластичного мислення.

Знання та досвід, отримані в процесі виконання дипломного проєкту знадобляться у роботі художнику і майбутньому педагогу.

Серед недоліків теоретичної роботи можна назвати незначні синтаксичні та стилістичні помилки. У практичній роботі використано досить темний відтінок синього. Зауваження не суттєві і не впливають на загальне позитивне сприйняття.

Робота виконана на достатньому рівні і заслуговує позитивної оцінки.

Магістерська робота Смоляр Анни КОМПОЗИЦІЯ “ЖАР-ПТИЦЯ” ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ може бути представленою до захисту, а студентка заслуговує присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Рецензент

Майданець-Баргілевич О. Л.
(прізвище та ініціали)

Заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри “Художнього текстилю та моделювання костюма” Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука
(науковий ступінь, вчене звання, посада та місце роботи)

«6» грудня 2022 р.

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки магістерської роботи

Комісією з академічної етики педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснено перевірку магістерської роботи на тему: **КОМПОЗИЦІЯ “ЖАР-ПТИЦЯ” ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

студентки (та) 2 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація **Смоляр Анни Сергіївни** щодо дотримання норм академічної етики.

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією не виявлено академічного плагіату. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) *Комісією частково виявлені текстові запозичення – 2,05%, а також 1 можливіфікація, що носять технічний характер. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.*

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана магістерська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Дата 02.12.2022р.

Матвієнко О.В.

Шулигіна Р.А.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1013024195

Дата перевірки:
25.11.2022 18:34:55 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
25.11.2022 18:39:14 EET

ID користувача:
95448

Назва документа: Смоляр

Кількість сторінок: 37 Кількість слів: 7910 Кількість символів: 62323 Розмір файлу: 77.03 KB ID файлу: 1012802836

2.05% Схожість

Найбільша схожість: 0.32% з Інтернет-джерелом (<https://pdpu.edu.ua/doc/vr/2019/senchina/dis.pdf>)

2.05% Джерела з Інтернету

133

Сторінка 39

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1

Google

Q Все

Картинки

Карты

Покупки

Ещё

Инструменты

Размер изображения:
1280 × 904

Изображения других размеров не найдены.

Совет: введите описание изображения в строке поиска.

Похожие изображения

3 дня назад

[Отзыв](#)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПЛАСТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ОБРАЗОТВОРЧОСТІ	7
1.1. Пластичне мислення у творчій практиці художника образотворчого мистецтва	7
1.2. Пластичне мислення у творчій роботі над художнім образом і візуальним рішенням авторської композиції «Жар-птиця»	13
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНЬОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	18
2.1. Мета і зміст формування пластичного мислення студентів закладів вищої освіти	18
2.2. Методи і форми навчання пластичного мислення студентів закладів вищої освіти	22
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	34
ДОДАТКИ	37

ВСТУП

Одним із завдань під час підготовки студентів педагогічного закладу вищої освіти за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» є підготовка фахівців педагогів для закладів шкільної та позашкільної освіти. Здобувачі ступеню бакалавр завдяки ґрунтовній підготовці можуть впевнено і професійно справлятися з обов'язками вчителя образотворчого мистецтва. Проте, найбільш талановиті, з підготовлених у стінах педагогічного університету бакалаврів, прагнуть продовжити своє навчання у магістратурі, щоб згодом мати можливість зайнятись викладацькою діяльністю з образотворчого мистецтва для підготовки наступних поколінь українських вчителів, викладачів. З кожним випуском магістри, щоб бути на кілька кроків попереду своїх вихованців, як з точки зору освіченості так і практичної підготовки випереджають своїх однолітків, скажімо попереднього покоління, мусять і самі безупинно фахово рости, опановуючи нові горизонти як педагогічної науки так і художньої майстерності.

Саме тому, ми обрали темою нашої магістерської роботи КОМПОЗИЦІЯ “ЖАР-ПТИЦЯ” ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

Актуальність теми дослідження. Розробка поняття «пластичне мислення», як ускладненої форми художнього мислення, ще перебуває в процесі наукового обґрунтування і визначення. Зовсім недавно введене у науковий, педагогічний та мистецький обіг поняття пластичного мислення, на нашу думку, лежить на перетині медицини, психології та мистецтва, ще чекає на своє фундаментальне дослідження. В своїй роботі ми спробували зібрати доступний, зважаючи на воєнні умови матеріал і на його основі показати значення пластичного мислення для становлення сучасного художника і у формуванні такого художника педагогічними методами навчання.

Дана тема розроблялася українськими дослідниками образотворчого мистецтва лише побіжно. Нам вдалося виявити лише кілька статей в яких пластичне мислення є об'єктом аналізу, хоча сам термін пластичне мислення вже добре знайомий вітчизняним педагогам. Педагогічні методики формування пластичного мислення у студентів вищих учбових закладів найбільш плідно на нашу думку розвиває О.Л. Шевнюк [21,22], М.В. Юр [25-27].

Теоретичні основи поняття пластичне мислення серед іноземних дослідників-мистецтвознавців спробували сформулювати О.О. Кривцун [5], О.В. Беспалов [2], О.В. Чернышев [20].

Актуальність магістерської роботи обумовлена недостатнім вивченням питання формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти. Значення пластичного мислення у практично-творчій підготовці студентів художніх закладів вищої освіти також практично не висвітлено. Автор магістерської роботи має на меті дослідити термін «пластичне мислення», його значення в творчій практиці художників. Проаналізувати пластичне мислення і його вплив на візуальне рішення авторської композиції «Жар-птиця». Визначити методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Мета дослідження – розкрити поняття «пластичне мислення», обґрунтувати методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти, створити авторську композицію «Жар-птиця».

Завдання дослідження:

- дослідити і описати поняття «пластичне мислення»;
- виокремити особливості пластичного мислення;
- простежити формування пластичного мислення зарубіжних і вітчизняних митців;
- здійснити аналіз пластичного мислення у авторській композиції «Жар-птиця»;

– дослідити й обґрунтувати методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Об’єкт дослідження – процес формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Предмет дослідження – методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Методи дослідження – загальнонаукові та мистецтвознавчі: розгляд та узагальнення мистецтвознавчої, філософської, культурологічної, педагогічної, методологічної літератури з метою дослідити значення пластичного мислення у творчій практиці художника та формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Практичне значення роботи. В даному дослідженні на основі зібраних, систематизованих та проаналізованих джерел зроблено спробу визначити найбільш прийнятні методи формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти. Даний матеріал може бути використаний у викладацькій практиці у закладах вищої освіти художнього профілю.

Новизна дослідження. Вперше проведено аналіз робіт з обґрунтування «пластичного мислення». Вперше була зроблена спроба визначити методи, які сприяють формуванню у студентів художніх закладів вищої освіти пластичного мислення.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

Матеріали дослідження опубліковано у науковій авторській статті.

Одним із аспектів проявів пластичного мислення була присвячена стаття Смоляр А.С. Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби. Розвиток наукових міжгалузевих досліджень: матеріали науково-практичної конференції. м. Вінниця, 26-27 листопада 2021 р.) – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2021. –Ч.1. – С. 47-50 [16].

Матеріали дослідження оприлюднено у виступі автора на науковій конференції. За матеріалами статті був підготовлений виступ на конференції «Розвиток наукових міжгалузевих досліджень», м. Вінниця, 26-27 листопада 2021 року (Додаток В).

РОЗДІЛ 1. ПЛАСТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ОБРАЗОТВОРЧОСТІ

1.1. Пластичне мислення у творчій практиці художника образотворчого мистецтва

Термін пластичне мислення порівняно недавно став уживатися у середовищі митців та мистецтвознавців. Нам не трапилося ні одного мистецтвознавчого дослідження, де б цей термін використовувався поза межами 20-х років, тобто поняття пластичне мислення почало вживатися вченими тільки в останні десятиліття. І не тому, що попередні покоління художників та критиків були позбавлені пластичного мислення, просто попередні покоління частіше послуговувалися означеннями новаторство, новизна, або творчий пошук, що поєднувалися, звичайно, у творі високої художньої та естетичної цінності.

Пластичне мислення до сьогодні не має сталого визначення, нормативної доконаності притаманної загальноприйнятому терміну. Предметне, змістовне наповнення цього слова розмите. Пластичне мислення -це невербальне, непотійне мислення, мислення в творчому предметі. І разом з тим «прагнення до пластичності у формі й зображенні недостатньо, необхідно мислити й відчувати пластично, тобто так, як мислили та відчували у давнину» [24]. В усіх випадках це особливе композиційне мислення, здатність до побудови цілісної художньої форми. Асоціативно, пластичне мислення пов'язується з пластикою об'єму, малюнку, композиції.

Пластичне мислення приписують творчій особистості, здатній у своєму творчому пошуку змінювати свої ж таки творчі принципи, погляди, задля того, щоб посилити акценти свого твору впливаючи на нашу уяву. Головне тут те, що смисли, закладені в творі образотворчого мистецтва, не привносяться художником ззовні, а виникають внаслідок пластичного перетворення.

За великим рахунком, пластичне мислення в мистецтві – це все новаторське мислення, що підносить творчий пошук до нових шаблів, хай і через блукання в лабіринті, але у тому лабіринті кожен тупик не є поразкою художника, а має розглядатися як окремий елемент мистецької павутини, ім'я якій «нескінченність».

Пластичне мислення, якщо воно вживається до тої чи іншої художньої інтерпретації, слугує гарантом автентичності, до певної міри значущості твору, про який йде мова. Простіше кажучи, це поняття несе в собі якийсь особливий ціннісний рівень художнього твору, а не тільки автоматично підкреслює дотримання принципів і процесів художнього формотворення. Тому не варто розраховувати, що у майбутньому вдасться визначити певний набір характеристик, або типів пластичного мислення. За великим рахунком їх безмежно багато.

Дехто приписує пластичне мислення художнику, що у своїй творчості підсвідомо повторює мотиви, композиції, форми давнини, як от наприклад художники абстракціоністи.

Пластичне мислення дозволяє митцеві створювати роботи майстерно виконані, творчо талановиті. Але кожен творчий успіх художника образотворчого мистецтва, кожен мистецький твір, що народив його талант мусить бути оцінений сучасниками. Тому пластичне мислення має бути притаманне не лише самому митцеві, але і його колегам, мистецтвознавцям, критикам, глядачам. Необхідно, щоб поціновувач, або глядач володіли вродженим або набутих естетичним відчуттям, мали досвід занурення в мистецтво, вміли послуговуватися так би мовити культурним досвідом. Для цього необхідно мати натреноване око та їм має бути притаманна візуальна вразливість, заснована на осмисленні попередніх вражень, здатності одночасно схопити й усвідомити різноманітні естетичні та емоційні імпульси.

В макрокосмі пластичного мислення митця кожний живописний твір є водночас картиною, наділеною власною поетикою, та власною теорією

мистецької реалізації задуму. З розширенням арсеналу пластичного мистецтва зростають і можливості саморозвитку художньої творчості.

Термін пластичне мислення в жодному випадку не може бути протиставлений поняттю художнє мислення. Радше пластичне мислення, як мислення, що оперує чуттєвою складовою форми, об'єму, ліній, фарб, світла та тіні, за допомогою всієї сукупності візуальних характеристик твору включає в себе художнє мислення.

Певне пластичне відчуття притаманне конкретній особистості художника. Особистість художника втілює себе у своєму пластичному мисленні. У неї є пластичні психологічні настанови, може навіть підсвідомі, які напевно залучені у добір матеріалу та його якості для твору. Художник приміряє його на себе виходячи з власних внутрішніх установок, свого пластичного інстинкту і таким чином здатен пластично мислити [2].

Творча еволюція видатних майстрів живописців ХХ століття протікала в коридорі між конкретним живописом і чистою абстракцією. Як наслідок, з'являються дивовижні колористичні переходи, складні взаємопроникнення ліній, відтінків, що відносять нас до несподіваних уявних та художніх асоціацій, що існують в безмежному ірраціональному.

Пластичне мислення новітнього часу тягне митця до творчого експерименту, де органічно сполучаються фундаментально різні художні течії та мистецькі прийоми, які, втім, творять новий художній простір.

Пластичне мислення художника образотворчого мистецтва обумовлює живописна мова його творів. Цілісність, органічність мистецького твору не встановлюється природою, не є незмінним. Тобто кожен художній твір, яким би реалістичним він не був, може бути змінений та доповнений, бо творчість кожного митця не має рамок, а художник вільний у своєму пошуку. Пластичне мислення наділяє художника здатністю бачити світ і одночасно бачити те, що бракує світу щоб стати картиною [8].

Раз у раз в історії культури, в тому числі й у художньому мистецтві настає період, коли живописна мова, виробивши незвичну візуальність, нові

художні якості, нові художні критерії, тобто сформувавши нове, але незвичне для суспільства мистецтва, натикається на неприйняття і відторгнення суспільством творчих новацій. Несподівані колористичні та світлові рішення, експерименти з композицією, пошуки гармонійного чи дисгармонійного, спроби по новому візуалізувати побачене - це те, що могло збурити коло мистецької спільноти, викликати її обурення чи осуд.

Пластичне мислення дозволяє нам відчутти художньо вагоме, значуще, істотне і не випадкове художньому, або іншому мистецькому твору, до якого б на пряму і стилю вони не належали. Здобутки класицизму, романтизму, експресіонізму, кубізму, видатні художні твори різних часів і народів - все це явища спричинені пластичним мисленням [5].

Витоки пластичного мислення як культурно-мистецького явища лежать у первісних наскальних малюнках початків формування людства. Мистецькі здобутки ранніх цивілізацій, європейське середньовічне образотворче мистецтво, різноманітні твори азійської художньої культури були б неможливі без пластичного мислення, новаторства, безперервного творчого пошуку найвидатніших митців тамтешніх культур.

Однак сучасне художньо-образотворче мистецтво та разом з ним сучасне художньо-пластичне мислення сформувалося у попереднє століття, коли ціла плеяда видатних, а часто геніальних художників зуміла вирватися за межі класичного у художньо-пластичне мислення (в тому числі і за рахунок нових малярських технік) та явити перед сучасними художниками нові, по суті безмежні мистецькі горизонти для творчості. Ця нова плеяда митців належала до різних новаторських мистецьких течій, проте в їхньому творчому пошуку яскраво відбилося значення пластичного мислення для всіх художників, що прагнуть знайти в мистецтві свою неторовану дорогу.

До плеяди митців, творчість яких саме через наявність пластичного мислення, на одностайну думку дослідників, увійшла в скарбницю світового образотворчого мистецтва, належить геніальний нідерландський живописець Вінсент Ван Гог (1853-1890). Творчий доробок цього художника складає

близько 860, тільки написаних маслом картин, створених у своєрідній, притаманній лише йому манері. Цей видатний митець вільно міняв художню техніку в залежності від характеру та настрою картини. Ван Гог писав променисті осяяні картини з шовковою блакиттю неба, яскравою зеленню, легкою вібрацією пензля творив музику чистих кольорів. Він писав дуже швидко пензлем, ножем, то розрідженою фарбою то густим мазком, кидаючи мазки вздовж і впоперек. Всі вважали, що він працює надто швидко, але Ван Гог запевняв, це через щире сприйняття природи і схвильованість, вони бувають часом такі сильні, що працюєш і сам не помічаєш цього, і мазок кладеться за мазком так природно, як слова у мові, або на письмі.

Ще одним геніальним художником-живописцем, творчі пошуки якого дозволили йому опанувати вершини образотворчого мистецтва, є французький художник Поль Сезанн (1839-1906). Як художник, Сезанн відзначався умінням знаходити ідеальний баланс між правилами побудови композиції та спонтанністю живописної інтуїції. Хоч сам художник ніколи не відносив себе до якоїсь художньої течії, але бажання сполучити в своїх творах класичне малярство з елементами авангардного мистецтва дозволили йому, завдяки пластичному мисленню, знайти власний неповторний художній почерк. Зокрема, Поль Сезанн поступово в своїх картинах вивільнився від композиційної тривимірності, його картини стають пласкатыми і разом з тим насичені строкатістю розмитих кольорів. Творча інтуїція митця невмолимо тягнула Сезанна на поле абстракціонізму і кубізму.

В Україні розвиток пластичного мислення спонукав вітчизняних митців до власних творчих пошуків. В своєму новаторстві вони опиралися на власні народні традиції, використовували як підґрунтя національний іконопис, народні картинки, орнаменти писанок та вишиванок.

Тісно пов'язаний з Україною життєвий і творчий шлях засновника абстракціонізму Василя Кандинського (1866-1944). В своїй творчості митець прагнув художніми засобами сполучити свідоме і підсвідоме сприйняття дійсності в одному художньому творі.

У картинах Василя Кандинського колір набуває композиційної функції. Абстракція, для художника, це засіб найбільшого узагальнення предметного та підсвідомого, вона не геометрична, вона вибухово-експресивна. Химерні сполучення пластичних та колористичних рішень дозволяли Василю Кандинському художніми засобами передавати неясне, неосяжне, що ховається у матеріальному світі. Матеріальний світ у його картинах поступово втрачає контури, розчиняючись у просторі і часі.

У мистецькому пошуку Давид Бурлюк (1882-1967) починав з реалізму, але в пошуку індивідуальної манери пробував себе в різноманітних, часом протилежних за естетичним та емоційним забарвленням художніх напрямках: імпресіонізмі, експресіонізмі, кубізмі, футуризмі, неопримітивізмі. Свої етюди, які вирізняла особлива манера передачі простору та площини, він створював у неймовірних кількостях, порівнюючи мистецтво із статевим інстинктом в якому знаходять свій відбиток архаїчні шари свідомості та проявляються неусвідомлені емоції. Мистецтво, де Бурлюк вважав природнім бажанням до самоствердження і палко вірив у власну геніальність.

Олександра Екстер (1882-1949) - видатна українська художниця-авангардистка, до творчості якої легко віднести поняття «пластичне мислення». В історії кубізму вона ввійшла як художниця, що вперше почала використовувати яскраву кольорову гамму у творах цього стилю. Її бездоганно скомпоновані живописні картини завжди мали чітко визначений «центр». У своїй творчості художниця талановито переосмислювала мотиви українського народно-ужиткового мистецтва. Цікавлячись театром, О. Екстер створила велику кількість ескізів костюмів до театральних вистав. Мисткиня жила в роки війни і вважала, що життя швидкоплинне і не годиться його марнувати, тому одягатися актори мають з вишуканою простотою. Форма костюму має складатися з простих фігур, а колір - урізноманітнювати зміст цих фігур. В її роботах присутня внутрішня енергія, прослідковується

пластика форм, де колір відіграє особливу роль у формотворенні та закладає свої сенси.

Серед перелічених митців ми вибрали лише тих, які на нашу думку мислили пластично, що серйозно позначилось на їх творчості. Насправді, наявність пластичного мислення ми можемо відслідковувати у творах дуже багатьох художників, починаючи від сивої давнини до сучасності.

Підсумовуючи написане, хотілося б поділитися такою думкою. Зі стрімким входженням в наше життя різноманітних технологій, інновацій, передусім комп'ютерних, з кожним десятиліттям людський організм інтенсивно самовдосконалюється. Молоде покоління спроможне сприймати й аналізувати набагато більший масив інформації ніж старше покоління. Розвивається й емоційна сфера, сфера чуття людини, наприклад інтуїція, передбачення, інші чуттєві сфери нашого організму. Світ живе в якісно іншій психологічно-емоційній матриці. Молодь сприймає світ більш розвиненою різносторонньою емоційною матрицею. Філософи та психологи починають говорити про чуттєвість людського тіла поза самим тілом, так зване «утробне відчуття».

Сучасна педагогіка та психологія не можуть проігнорувати ці зміни і мусять на них відгукуватися, формуючи новий психотип педагога-художника, пропонуючи методики, які розвивають і художнє мислення, і раціональне мислення, формувати пластичне мислення. Маємо зазначити, що на нашу думку, пластичне мислення, яке раніше було притаманно лише найбільш обдарованим митцям, з часом стане поширеним серед всієї творчої інтелігенції. Найкращі сучасні українські педагоги вже зараз розвивають пластичне мислення у студентського загалу.

1.2. Пластичне мислення у творчій роботі над художнім образом і візуальним рішенням авторської композиції «Жар-птиця»

Образотворче мистецтво займає одне з провідних місць в естетичному вихованні молодих українців. Величезна кількість образів, жанрів, технік робить українське образотворче мистецтво надзвичайно цікавим і розмаїтим.

Образ Жар-птиці для авторської композиції був обраний не просто так, образ міфічного вогняного птаха відомий нам із казок і легенд різних культур. Обожнювання українським народом фольклорних образів, а саме міфологічного світу, розкриває душу народу. У розмаїтті персонажів, якими так багатий український фольклор, казкова Жар-птиця посідає особливе місце.

Це мабуть єдина казкова істота, що уособила в собі всі найжаданіші прагнення людини: безсмертя, воскресіння, багатство, здоров'я, а ще Жар-птиця стала втіленням удачі та здійснення мрій.

Передусім, людей приваблювала містична складова птаха – безсмертя. За легендою, сріблясто-золотавий птах живе у Вирії – місці, яке в дохристиянські часи означало потойбіччя, місце, де, по смерті, спочивають душі предків. Птах, наділений здатністю відвідувати і наш світ, з'являвся серед людей напровесні. Жар-птиця несла в природу тепло, сонце. Сама ж вона, засліплюючи землю своїм яскравим сяйвом, була втіленням сонця, її в слов'янському епосі називали ще Птиця-сонце, й вогню. Жар-птиця приносила на своїх полум'яних крилах весну, а її повернення у Вирій знаменувало собою настання осені і холодів.

У народних казках чарівний птах наділений фантастичними здібностями: втішає людей чарівним співом, який зцілює душу і тіло. А ще, з його дзьоба під час співу сиплються перли, загублене ним перо перетворюється в золото, ціна якого більша за ціну царства людського. Той хто знайде, або здобуде перо Жар-птиці, житиме в добрі й достатку.

Ще одна особливість Жар-птиці – приносити тому, хто спіймає її, або заволодіє хоча б одним її пером щастя та удачу. Спіймати Жар-птицю означає стати щасливим, досягти чогось значного. Спіймати вдачу за хвоста, добути чарівне перо – це все про нашого казкового птаха. Тільки людині з

відкритим серцем і чистою душею таке до снаги. Щастя, як Жар-птиця, не кожному дається.

Наші предки уявляли Жар-птицю подібною до павича, але з великими крилами, довгою шиєю та маленькою головою. Оперення птаха порівнюється чи то з вогнем, чи з золотом і оздоблене коштовним камінням; воно сяє і своїм блиском може осліпити людину. Крила, мов язички полум'я, а очі наче кристал. Золоте забарвлення птаха пов'язане саме з місцем його перебування, оскільки вважалося, що в «тридесятому» царстві, де живе казковий птах, все забарвлено в золотий колір.

Попередньо, за авторським задумом Жар-птиця мала бути символом доброти, краси, багатства, вічного життя і виконана в традиційному народному стилі у формі стилізованого глиняного декоративного панно.

Проте, в процесі роботи над ескізами твору, було переосмислено образ Жар-птиці, що вилилось в більш сучасну, наближену до нашого часу оригінальну трактовку образу. На думку автора, Жар-птиця є втіленням птаха-захисника, добробуту українського народу, його щастя і волі, що у вічній боротьбі з темною силою, яку уособлює Темний птах в композиції, який прагне внести в наш світ недолю, біду, руїну. В новому образі Жар-птиця – це птиця, що захищає український народ і українську землю.

У композиції два птаха, що протистоять один одному, але символізують рівновагу між протилежностями, ніби Інь та Ян, сонце та місяць, світло та темрява. Одночасний рух протилежностей, що творять цілісний образ.

Автор свідомо відмовився від заповнення композиційного центру картини, позначивши його в земляних тонах, тим самим підкреслюючи, що боротьба сил добра, за яку виступає Жар-птиця, та зла, яку втілює Темний птах, точиться довкола нашого рідного краю, що боротьба сил добра і зла вічна.

Ця нова ідея спонукала автора змінити техніку виконання твору. Створена нами авторська композиція «Жар-птиця» є осучасненням

міфологічного образу Жар-птиці і виконана за новітньою технологією цифрового живопису, що полягає в імітації живописної техніки за допомогою графічного планшету та стилуса в програмі Procreate.

В наш час велика кількість художників вибирає цифровий живопис. З цим переходом пов'язана поява великої кількості авторських технік. Актуальність вибору графічного живопису у програмі Procreate з правками у редакторі Adobe Photoshop полягає у широкому виборі передачі засобами комп'ютерної графіки задуму автора.

Композицію «Жар-птиця» можна віднести до анімалістичного, алегоричного, міфологічного жанру. Твір виконано у техніці цифрового живопису. Формат роботи горизонтальний, горизонт не чітко виражений, композиція динамічна. Два птаха розташовані симетрично по діагоналі, утворюють так званий вир і ведуть погляд глядача у глибину простору, композиція замкнута, заповнена двома великими фігурами птахів. Колорит живописного твору насичений, контрастний, колірна гармонія - компліментарна. Переважають жовтогарячі та сині кольори, їх відтінки. Присутня яскраво виражена домінанта в образі Жар-птиці, що є головним об'єктом композиції. Особлива увага приділяється фактурі зображуваного.

Для авторської композиції «Жар-птиця» було обрано живописну техніку, яка дозволила передати всю красу палаючого птаха, передати різноманітні відтінки вогню. За основний пензель обрано фактурний пастельний пензель з живописними елементами, з додаванням фактури олійного живопису. У роботі використовувалась палітра з активних кольорів, їх комбінування. Засобами художньої виразності виступають світлові акценти, тонально-колірні співвідношення.

Поетапність роботи над композицією «Жар-птиця» (Додаток А):

1. Ескізування. Композиційний, колористичний, тональний пошук, виявлення виразного образу Жар-птиці.
2. Вибір техніки та графічного засобу.
3. Вибір формату А0, 1189x841 мм.

4. Компонування, пропорціонування, лінійно конструктивний рисунок.
5. Підбір вдалого за фактурою пензля.
6. Відображення великих колірних мас.
7. Визначення просторовості, підпорядкування тонального та колірного співвідношень.
8. Деталізація.
9. Повернення до першочергового враження, узагальнення.

Кожен етап роботи над авторською композицією «Жар-птиця» був важливим і виваженим. На всіх етапах були консультації та коригування з боку керівника дипломного проєкта.

Під час роботи над композицією, як уже зазначалося, автор змушений був вдаватися до нової трактовки та розкриття образу, виконати роботу у новій для нього техніці – цифровому живописі. Змушена була впровадити експериментальне масштабування твору, змінити домінанти в композиції. Подібні новації стали можливим завдяки педагогічній праці кафедри «Образотворчого мистецтва», які дали автору не тільки знання з технік, прийомів художньої виразності, але навчили мислити не шаблонно, вдаватися до творчого експерименту, сподіватися на подальшу свою реалізацію як художника-педагога. Образ Жар-птиці став на автора джерелом натхнення. В образі Жар-птиці автору вдалося втілити власні філософські, мистецькі, художні бачення та рішення. Переконатися, що образ Жар-птиці є невичерпним джерелом для просторових сюжетних і колористичних рішень, який дозволяє знаходити нові засоби художньої виразності для вирішення визначених задач і задумів, використовувати довільні техніки та матеріали.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНЬОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Мета і зміст формування пластичного мислення студентів закладів вищої освіти.

Освітня політика української держави спрямована на гуманізацію освітнього процесу в напрямку самовдосконалення і саморозвитку студентів, майбутніх педагогів. У зв'язку з цим, сучасна освітня політика, в тому числі в галузі образотворчого мистецтва, спрямована не на відтворення вже традиційних знань, а на формування у студентів власних знань, що базується на власному художньому та інтелектуальному досвіді. Формування у студента пластичного мислення передбачає, що майбутній педагог через пізнання себе відкриває в собі нові можливості, легко знаходить зв'язок між речима, предметами, явищами з протилежними властивостями, вміє легко переходити від загального до конкретного, сприймати не лінійні причини, мислити, так би мовити метафорично. Необхідність формування пластичного мислення педагогів-художників є одною з стратегічних цілей модерного освітнього виховного процесу в художніх закладах вищої освіти.

Сучасна вища художня школа потребує педагогів здатних мислити образно, творчо, генерувати нові ідеї, вирішувати небанальні творчі завдання. Щоб мати свій непересічний результат студент в процесі творчого пошуку, під час створення художнього твору образотворчого мистецтва, має не просто використовувати засвоєні набуті знання з мистецьких дисциплін, а активно задіювати художньо-образне мислення, емоційно заглиблюватися в образ, активізувати художню свідомість на багатогранне творче осмислення, або і кілька разів переосмислювати творчий образ для написання значущого мистецького твору. Щоб позбутися притаманним студентам-початківцям обмежень художньо-образного мислення, браку образної уяви,

недостатнього розуміння стилістичних особливостей мистецьких творів, необхідно формувати у студентів-художників пластичне мислення, розвивати їх уяву, естетичний смак, мистецьку інтуїцію.

Варто зазначити, що пластичне мислення, як і художнє мислення - це «психологічний процес, завдяки якому людина усвідомлює істотні ознаки, зв'язки предметів, явищ навколишньої дійсності, осягає закономірності розвитку навколишнього світу, передбачає майбутнє, діє цілеспрямовано і планомірно» [10].

Мислення хоч і є наслідком вищої нервової діяльності людини, нерозривно пов'язане з її практичною діяльністю, суспільним розвитком цивілізації. Для студентів-художників особливо важливими є практики з наочно-образного та абстрактного мислення, що поєднуються в єдиному розумовому процесі. Саме завдяки образному мисленню та творчій уяві, в результаті мистецько-творчої діяльності у творах мистецтва з'являється образ. Це досягається через уявне перевтілення зображуваного у творчому сприйнятті. Робота над мистецьким твором, образом, полягає у створенні емоційно-асоціативних зв'язків з побаченим, видозміною побаченого через вільні асоціації і вже в подальшому, створення в процесі практичної роботи над образом, творчого узагальнення та органічного поєднання найбільш чуттєвих, значущих сторін зображуваного.

Художній образ - це не лише предмети матеріального світу, а й відображення на полотні суб'єктивного внутрішнього світу художника. Тобто, кожен художній образ відбиває як зовнішню реальність, так і внутрішнє світосприйняття художника, що завдяки формуванню пластичного мислення може промовляти новими свіжими мистецькими образами. Тут художньо-образна мова може говорити до глядача і з-за допомогою органів чуття, органів зору і навіть насичуватися внутрішніми слуховими асоціаціями. Художній образ, за великим рахунком, є еkleктичною сумішшю протилежних і навіть алогічних поєднань: об'єктивного та суб'єктивного, абстрактного та конкретного, вагомого і випадкового, цілого і часткового,

чуттєвого та байдужого, загального та індивідуального. Поєднуючись у творчому процесі, завдяки пластичному мисленню художник творить свій оригінальний синтетичний творчий образ, вкладає у твір неповторні емоції і почуття.

Художній образ говорить до глядача через асоціативне сприйняття. Пластичне мислення дозволяє художнику доносити до глядача свої емоції, почуття, асоціації не тільки через реальні предмети, художньо інтерпретуючи їх, але й абстрактно, лише за рахунок барв, тонів, смислових символів. В процесі роботи над твором, завдяки пластичному мисленню, творчій інтуїції, натхненності, майстер пензля здатен вдаватися до оригінальних образних рішень, непересічних образів, пропущених через внутрішнє відчуття, залучаючи до творчого інструментарію комбінації матеріалів, технік, експериментуючи з простором, композицією. Все це складові унікального твору, що можуть зайняти достойне місце у скарбниці образотворчого мистецтва.

Місія викладача образотворчого мистецтва полягає в тому, щоб пропонуючи студентам різні творчі завдання, не обмежувати художні прийоми, що студент може використовувати у своїй творчій роботі. Дозволити студенту під час роботи над художнім образом шукати власні способи творчої реалізації, через колорит, тональність, композицію підключати творчу уяву формувати власний художній стиль. А від так, розвивати власне художнє бачення, піднімаючи його до рівня пластичного мислення.

Необхідно зазначити, що педагогіка, а особливо коли мова йде про викладання художньо-образотворчих дисциплін, має двоїстий характер. З одного боку в ній діють загально-педагогічні правила, методи і методика, а з другого боку значну частину у професійній підготовці студентів-художників відіграють категорії непідвладні науці, такі які не піддаються безумовному логічному аналізу. Мова йде про такі категорії як духовність та ідеали, істина або краса, тобто те, що часто визначається поняттям творчість. Це накладає

на педагога образотворчого мистецтва ряд специфічних психологічних компетентностей. Велике значення для особистісного становлення художника грає віра викладача у творчі можливості студента, здатність педагога до імпровізації, так би мовити педагогічний артистизм. Що в свою чергу змушує викладача вдаватися до оригінальних педагогічних рішень задля організації творчого процесу студентів. Змушує викладача переносити акценти педагогічного виховання з раціонально-логічних до суб'єктивно-емоційних. [3].

Звичайно, у кожного викладача є власний набір педагогічних методик і прийомів, які дозволяють розвивати творчий потенціал студентів-художників, в тому числі їх пластичне мислення. Разом з тим, на нашу думку, для формування у студента творчої уяви, спонукання його до пошуку своїх оригінальних художніх рішень, дуже прийнятним є герменевтичний підхід в організації педагогічного процесу. Герменевтика розуміється як побудова теорії та загальних правил інтерпретацій і розуміння текстів, чи іншими словами «теорія розуміння, яка прагне до інтерпретацій і знаходження сенсу» [6].

Герменевтичний підхід, як підхід з точки зору методології, сьогодні став загальноновизнаним. Згідно з герменевтичним підходом в процесі «розуміння», який відбувається через обмін ідеями, досвідом, прогнозами, знаннями, відбувається осмислення дійсності, але не через процес розуміння самої дійсності, а через те, як ця дійсність відбивається у людській свідомості і фіксується внутрішніми сенсами. Наприклад, в натюрморті з яблуком око художника сприймає яблуко як не біологічний предмет, або наприклад набір атомів, молекул, або набір вітамінів, а усвідомлюється як об'єкт художньої композиції, колірної плями, що має свої сформовані у свідомості глядача або художника сенси. Хоча більшість дослідників вважають що для розуміння художнього твору необхідно розкрити той сенс, який вклав в цей твір автор. Разом з тим, інші дослідники, наприклад А.М. Бахтін стверджують, що критичне ставлення до твору з боку мистецтвознавців дозволяє збагачувати

твір новими сенсами, набагато більшими ніж були сенси авторської позиції. Тобто розуміння художніх сенсів інтерпретатором може бути кращим, багатшим, змістовнішим ніж сенси, що вклав у твір сам автор.

На нашу думку, саме герменевтичний підхід є найбільш прийнятним і доцільним способом формування у студентів-художників пластичного мислення. Педагогічна герменевтика, як практика розуміння та інтерпретації фахових мистецьких знань, формує гуманістичну стратегію у спілкуванні між викладачем та студентом у частині розвитку освітнього процесу для вирішення навчально-пізнавальних проблем. Завдяки герменевтичному підходу викладач має змогу впливати на творчий природний потенціал студента, збагачуючи та розвиваючи його уяву, змушуючи до фантазійного мислення, спонукаючи до інтуїтивних рішень під час аналізу, або роботи над художнім твором задля повного осмислення авторської позиції художника.

Таким чином, в процесі навчання, студенти не просто засвоюють набір академічних знань, трактувань, тлумачень, але й здобувають вміння трактувати кожен художній твір у своїй власній, притаманній кожному студенту інтерпретації. Студент, що навчився мислити пластично, незаангажовано, самобутньо і у власній творчій, або педагогічній праці, здатен відкривати нові горизонти культури, педагогіки, вносити своє «Я» у формування загальноукраїнської культури, світогляду, новітніх традицій.

2.2. Методи і форми навчання пластичного мислення студентів закладів вищої освіти.

В останні десятиріччя у практиці викладання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах відбулися докорінні, можна сказати глобальні зміни. В доповнення до методик «академічного» освітнього процесу, де основна увага приділяється навчанню технікам, композиції, колористиці образотворчого мистецтва, вмінням користуватися інструментарієм, які готували майстра-художника, прийшли методики навчання, де основна увага

приділяється підготовці художника-митця, здатного реалізувати себе в мистецтві і навчити мистецтву самовиявлення, самореалізації учнів, загальноосвітніх шкіл, або студентів вищих художніх навчальних закладів. Тому різноманітні методики навчання образотворчого мистецтва умовно можна поділити на ті, що формують художньо-образне мислення та методики, що розвивають уяву, творчу інтуїцію, абстрактне мислення. У другому випадку ми можемо говорити про формування у студентів, майбутніх викладачів, основ пластичного мислення, як вищої форми абстрактно-інтуїтивного мислення в образотворчому мистецтві.

До основних методів по формуванню художньо-образного мислення на заняттях образотворчого мистецтва у художніх закладах вищої освіти належать такі практичні методи як: метод роботи з натури, пам'яті, за уявленням та уявою, метод узагальнення форми, метод конструктивного аналізу, метод композиційного пошуку.

Метод роботи з натури розвиває у студента вміння не просто бачити об'єкт який треба зобразити, але і підмічати його характерні прикмети, аналізувати його структуру. Метод роботи з натури формує і закріплює знання з перспективи, колористики, композиції, вчить творчо передавати закономірності побаченого.

Метод роботи по пам'яті формує і розвиває зорову пам'ять художника. Метод роботи по пам'яті укорінює вміння зобразити об'єкт через якийсь час, при цьому передати сутність побаченого через індивідуальне бачення і особливості зорового сприйняття художника.

Метод роботи за уявленням та уявою формує вміння тримати в пам'яті весь образ зображуваного, а не лише те, що доступне зору. Даний метод дозволяє доповнювати зображуване уявними, самостійними елементами недоступними для візуального сприйняття, для більш змістовного доповнення образу.

Метод узагальнення форми формує вміння художника аналізувати форму складних об'єктів, розбиваючи їх на більш прості елементи. Цей

метод дозволяє художнику деталізувати зображуване за рахунок аналізу натури, формує бачення органічних взаємозв'язків деталей складної форми.

Метод конструктивного аналізу тісно пов'язаний з попереднім методом. Він формує у студента цілісне уявлення про форму предмета, закріплює навички побудови лінійної перспективи, об'єму на площині, вдалого просторового розміщення об'єкту.

Метод композиційного пошуку полягає у віднаходженні вдалих композиційних рішень під час створення задуманих художніх творів. Метод композиційного пошуку формує у студента вміння композиційно вирішувати задумане, організовувати площину засобами художньої виразності.

До методів, що сприяють формуванню у студента-художника вміння переосмислювати образи, творчої уяви, абстрактного мислення можемо віднести такі методи: метод клаузур, формально-аналітичний метод, а також методи стимулювання творчої активності, творчих ситуацій, навчально-творчих завдань.

Метод клазур - це самостійне створення студентом творчої роботи за заданою тематикою, або на вільну тему, що має бути виконана за певний обмежений час. Робота мусить відображати креативний творчий пошук із залученням різноманітних образотворчих засобів на основі фантазії, експерименту, імпровізації або інтуїції. Даний метод є одним із численних способів по формуванню у студентів образного, пластичного мислення і слугує розвитком творчої самобутності митця.

Формально-аналітичний метод навчання образотворчому мистецтву передбачає створення цілісного мистецького образу твору через передачу зображуваного за рахунок кольору та форми. Традиційно, в своїх композиціях, створених за формальним методом, студенти мають використовувати основні елементи: коло, квадрат, трикутник, точку, лінію, пляму, або працювати на контрастах, вибудовуючи формальні пари: статичне-динамічне, важке-легке.

Ще одне з завдань, що варто запропонувати виконати студенту є «Подолання предметності» (Додаток Б) за О. Чернишовим [20]. На основі конкретного живописного реалістичного твору, шляхом поетапного вилучення кольору, тону, другорядних деталей композиції, студенти мають проаналізувати значення композиційних засобів образотворчого мистецтва. Кінцевим результатом стане власне формально-композиційне рішення реалістичного твору.

Велике значення для формування творчого потенціалу художників мають різноманітні методи стимулювання творчої активності. Особливістю цих методів є те, що вони не пов'язані безпосередньо з набуттям студентами спеціальних знань з образотворчого мистецтва. В їх основі лежать різні розвиваючі завдання, що сприяють розвитку інтуїції, інтелектуальному розвитку, кмітливості, пробудженню у студентів цікавості до всього незвичного, оригінального, пізнавального. Це допомагає студентам творчо розвиватися, самостійно вирішувати складні творчі завдання, часто у неординарний і несподіваний спосіб. Методи стимулювання творчої активності мають вагоме значення для формування пластичного мислення у студентів художніх закладів вищої освіти.

Цікавим методом стимулювання творчої активності студентів є метод роботи з творчою ситуацією та метод навчально-творчих завдань. Суть цих методів полягає у вирішенні нестандартних уявних творчих ситуацій через творчу імпровізацію, творче осіяння, творчий експромт. О.Л. Шевнюк пропонує, наприклад, такі творчі завдання, які видаються нам цікавими: виберіть предмет складної форми (наприклад камінь) і намалюйте ту його сторону, яку вам не видно; попросіть покласти до кишені якийсь малозрозумілий предмет (наприклад гумову чи пластикову іграшку) і намалюйте цей предмет після сліпого обмацування, не виймаючи предмет з кишені [22]. Від себе можемо додати такі творчі завдання: скласти заздалегідь обраний силует використовуючи обгортки з-під цукерок, обрізків яблучної шкурки, банану, одягу; опираючись на фотографію незнайомої

людини в інтер'єрі, домалювати найбільш прийнятний до його виразу обличчя, статури одяг, який зробить людину солідною, смішною, романтичною, мужньою і тому подібне. Продовжуючи думку О. Шевнюк, пропонуємо свої вправи для тренінгу у студентів уяви та творчої імпровізації. Наприклад, під час прогулянки віднаходити образи, можливі емоції у кронах дерев, камінні, скелях, фасадах будинків, машинах. Цікавим здається ідея - запропонувати студентам модернізувати чи перелицювати твори відомих художників, розширюючи або спрощуючи їх сюжетне зображення, вдаючись, так би мовити, до візуально-художньої критики твору. Завдання можуть бути самі різноманітні, головне стимулювати логіку, мислення, вміння аналізувати, систематизувати інформацію і творчо її інтерпретувати, розвивати фантазію та уяву, що також безумовно до певної міри формує тип мислення який ми в нашій роботі називаємо пластичним.

Проте, за нестандартними підходами підготовки майбутнього художника-педагога слід розуміти, що в основі підготовки і навчання майбутнього фахівця є навчання профільним предметам: скульптурі, графіці, різним напрямкам декоративно-ужиткового мистецтва (гобелени, витинанки, робота з фетром та багато іншого), живопису, рисунку, композиції, колористиці. Під час навчання з цих предметів також можна досягти значних результатів для формування студента як митця, як нестандартно мислячої особистості. Пропонуючи їм різні практичні завдання, які б поєднували різні художні прийоми та засоби, що студент може використовувати у своїй творчій роботі. Такі комбінаційні завдання необхідні, щоб привчити студента до нешаблонних творчих рішень, розвивати у студента креативність та пластичність мислення.

Для прикладу, можна провести зі студентами кілька практичних занять зі створення гравюри в техніці суха голка на пластику, на матеріалі який тільки нещодавно став застосовуватися для створення гравюр. Раніше більш поширеними були гравюри на металі, лінолеумі, дереві. Гравюра/офорт на пластику дозволяє активно використовувати об'єм, поєднуючи рельєф з

пласким відбитком, графічне лінійне зображення з живописними експериментами з кольором. Пластик обраний за основу гравюри через те, що він дозволяє легко видряпувати зображення будь-яким гострим інструментом та експериментувати з глибиною та нахилом продряпування, при цьому, заповнення фарбою заглиблень з кожним разом буде різним, що робить наступний відтиск унікальним.

Для виконання гравюри на пластику необхідно підготувати такі матеріали та інструменти: папір, олівець або ручку, лист пластику ПВХ, сталевий різець, або його аналог, газети та ганчірку, олійну фарбу, розчинник, пензель з щетини, прорезинений валик, палітра, фетр.

Заплановане завдання розбивається на декілька етапів (занять) через великий обсяг роботи.

На першому занятті студентам показують зразки естампної графічної техніки. Знайомлять їх з етапами, основними технологічними прийомами роботи. Також, на першому занятті обирається тематична спрямованість гравюри. В нашому випадку, для розширення можливості імпровізації, можна запропонувати образ Жар-птиці, який кожен студент може інтерпретувати по своєму. На цьому етапі студенти роблять ескізи за визначеною тематикою на папері та обговорюють з викладачем авторські композиції для подальшої роботи над ними. Викладач має звернути увагу студентів на масштабування об'єктів в композиції, бо працювати з занадто дрібними деталями дуже складно, варто для початку взяти за основу велику узагальнену форму. Необхідно також враховувати, що остаточний відбиток (естамп) буде дзеркальним відображенням ескізу.

На перших заняттях з гравюри треба дати можливість студенту «набити руку». Для цього підходять прості пробні естампи, нашкрябані на маленькому шматочку пластику. Для точного перенесення зображення з паперу на основу гравюри, необхідно закріпити пластик поверх паперового ескізу клейкою стрічкою. Унікальна властивість пластику – прозорість, вона дає можливість бачити зображення під ним та перенести побачене до

найменших деталей. Студентам пропонується користуватися методом поетапного вирізання – від великих форм до малих, а також не забувати про напрям штрихування по формі. При роботі над тональним рішенням композиції, варто сприймати зображуване окремими сегментами, площинами, плямами.

«Кожна людина – творець свого життя», тому кожен вирішує сам, який вигляд матиме авторський естамп, буде це робота в кольорі чи чорно-біла. Але у нашій практичній роботі ми пропонуємо використати в одній гравюрі два типи друку (чорно-білий та кольоровий – жовтий і червоний). Жар-птиці властиві полум'яні кольори (жовтий і червоний). Фарби наносяться на пластик по черзі. На першому етапі, на поверхню пластика, в заглиблення, такий друк називається глибоким, щетиною вбивається найсвітліший колір - жовтий. Залишки фарби протираються ганчіркою або газетою. Далі беремо аркуш паперу, на якому буде друкуватися естамп. Необхідно врахувати, що розмір аркушу паперу має бути більшим за обраний формат пластику. Папір замочується у воді, після чого з нього газетою промокається залишок води. На поверхню столу кладеться сухий папір, на нього по центру кладемо пластик вирізаним догори, зверху на пластик кладемо вологий папір, який накриваємо фетром, після чого проганяємо під пресом на спеціальному верстаку. На відбитку проявиться видряпана частина.

Далі наносимо на пластик червону фарбу, яку можна урізноманітнити іншим відтінком, наприклад синім чи фіолетовим. Фарбу валиком викотуємо до тонкого і рівномірного шару на палітрі, після чого обережно перенести фарбу на пластик. Фарба має залишитись на рівній поверхні і не потрапити у вирізані заглиблення, такий друк називається високим. На цьому етапі пропускання під пресом, змінюється порядок розташування матеріалів. Спочатку на стіл кладеться фетр, потім (ще вологий) відтиск з жовтою фарбою, на нього кладеться відцентрований пластик вирізаним зображенням донизу, а вже потім сухий папір.

Для створення чорно-білого відбитку на поверхню пластика наноситься чорна фарба, яка вбивається пензлем в продряпану поверхню, процедура друку не змінюється.

З одного продряпаного пластику можна зробити сотні відбитків на папері, наприклад змінюючи кольори добиватися нових варіацій остаточного малюнку. Зрештою, гравюру можна перенести не на аркуш паперу, а на фрагмент тканини, одягу.

Запропонована нами методика дозволяє на необтяжливому простому сюжеті сформувати у студентів навички роботи з гравюрою на пластику, а також розвинути креативність, вміння пластично мислити. Також практична робота окреслює для студентів два напрями саморозвитку: студент може продовжувати експериментувати з образом Жар-птиці в інших техніках образотворчого мистецтва, або розвивати запропоновану техніку гравюри в інших сюжетах.

У сучасній педагогічній практиці великого значення поряд з методиками викладання образотворчого мистецтва набувають і форми викладання цієї дисципліни. Звичайно заняття у вищих учбових закладах художнього напрямку відбувалися у формі взаємодії викладач-студент (парна форма), викладач-студенти (групова форма), студенти в групах (кооперативна форма), самостійна форма занять для студентів. Проте з впровадженням в педагогічні практики сучасних інформаційних технологій, навчання студентів і роботи з ними викладачів зазнали докорінних якісних змін. Наприклад, поряд з традиційними підручниками, науковою літературою, з'явилися електронні підручники та посібники, бібліотечні, інформаційно-довідкові програми, що значно спростили доступ студентам до навчальних та наукових матеріалів. В окрему категорію інформаційних матеріалів необхідно віднести програми-тренажери що спрямовані на розвиток спеціальних творчих здібностей студентів. Віртуальні методики та програми з опанування різноманітними техніками та жанрами мистецтва. Лекції, семінари, майстер-класи видатних мистецтвознавців та художників

стали вагомим додатком до викладацьких занять у вищому навчальному закладі. Сьогоднішнім студентам легко добути віртуальний доступ до найбільш знаменитих художніх збірок першорядних музеїв світу. Виставки, інсталяції, перформанси сучасних художників легко відвідати в інтерактивному просторі. Доступні відео та фото матеріали, які дозволяють студенту легко ознайомитися зі скульптурними та мистецькими здобутками культур різних країн, різноманітними художніми творами як минулого так і створеними творами за останній час. Варто зазначити, що сама ідея авторської статті «Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби» [16] викристалізувалася під час ознайомлення з роботами українських скульпторів розміщеними в мережі Інтернет.

Завдяки мережі Інтернет, молоді художники не обмежують свої творчі контакти очними знайомствами. Різноманітні мистецтвознавчі професійні товариства в Інтернет мережах телеграму, фейсбуку, інстаграму дозволяють не тільки знайомитись з мистецтвознавчою проблематикою, а й бути активним учасником таких груп, брати участь в обговореннях, дискусіях, ділитися власними думками, знайомитися з думками та враженнями інших людей з різних куточків світу.

Завдяки комп'ютеризації, сучасному студенту стали звичними інтерактивні технології. Під час навчання студенти можуть з легкістю експериментувати з усіма складовими художнього твору, експериментувати з перспективою, композицією, кольором, тональністю, як комплексно, так і з окремими елементами. Більше того, інтерактивний, графічний рисунок давно набув статусу окремого художнього жанру образотворчого мистецтва, став предметом колекціонування. Методи комп'ютерної графічної діяльності дуже ефективно можна поєднувати як паралельне виконання поряд з традиційними образотворчими технологіями, що істотно збагачує художню творчість студентів, сприяє активізації креативного мислення та формує пластичне мислення студентів художніх закладів вищої освіти [21, с. 82].

Звичайно, жодна форма, жоден метод навчання образотворчого мистецтва не може навчити студента малювати геніальні твори і творити художні шедеври. Але кожна з запропонованих методик, в тій чи іншій мірі, закладає ґрунт основи для реалізації творчих здібностей студента, формує вміння та навички, які дозволять йому з часом досягнути всіх можливих вершин творчого потенціалу художника.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі, на основі опрацьованої мистецтвознавчої, педагогічної та методологічної літератури на тему «КОМПОЗИЦІЯ “ЖАР-ПТИЦЯ” ТА ФОРМУВАННЯ ПЛАСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ» було досліджено поняття пластичного мислення, визначені форми і методи навчання пластичному мисленню у студентів художніх закладів вищої освіти. На основі зібраного матеріалу було опрацьоване питання значення пластичного мислення у творчій практиці художника образотворчого мистецтва і показано значення пластичного мислення на основі створеної нами творчої авторської композиції «Жар-птиця». Проведене дослідження систематизує питання пластичного мислення, як форми творчого мислення художника образотворчого мистецтва, і може бути використане в подальшій роботі з проблематики пластичного мислення, розробки форм та методів її навчання.

Під час дослідження обраної теми було досліджено такі завдання:

1. Підібрано та опрацьовано літературу, що стосується поняття «пластичне мислення». Встановлено, що поняття «пластичне мислення» лише вводиться в науковий обіг і не має ані фундаментальних досліджень, присвячених цьому питанню, і саме питання пластичне мислення чітко не визначене.

2. Досліджено основні ознаки, що дозволяють визначати мислення художника як пластичне. Сформовано власні критерії поняття пластичне мислення.

3. Охарактеризовано значення пластичного мислення для написання видатних творів образотворчого мистецтва. Проаналізовано творчість видатних зарубіжних та вітчизняних художників, у творчості яких яскраво простежується творчі підходи, які підпадають під визначення пластичного мислення.

4. Виконано авторську роботу «Жар-птиця». Проведено композиційний, колористичний аналіз, визначено елементи, які дозволяють характеризувати їх як проєкцію в роботі результатів пластичного мислення.

5. Досліджено та проаналізовано значення сучасних методик навчання образотворчому мистецтву для формування у студентів художніх закладів вищої освіти пластичного мислення. Застережено значення сучасних інтерактивних технологій у формуванні пластичного мислення студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алфьорова З. І. Пластичне мислення в художній культурі на межі ХХ–ХХІ ст.: зміни в принципах монтажності. *Культура України. Сер. Мистецтвознавство*. 2016. Вип. 54. С. 308-322.
2. Беспалов О.В. Архетипи пластичного мышления. *Вопросы теории искусства*. ХК, 2018. С. 34-63.
3. Загвязинський В.І. Атаханов Р. *Методологія та методи психолого-педагогічного дослідження: Посібник для студ. вищ. навч. закладів*. 2-е вид., Стер. М.: Видавничий центр «Академія», 2005. 208 с.
4. Кошкина О.Ю. Пластическая метафора как основа графических произведений И. Т. Богдеско. *Universum: филология и искусствоведение : электрон. научн. журн.* 2014. № 8 (10). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/plasticheskaya-metafora-kak-osnova-graficheskikh-proizvedeniy-i-t-bogdesko/viewer> (дата звернення: 08.10.2022).
5. Кривцун О.А. Пластическое мышление в искусстве: линия влияния. *Артикульт. Научный электронный журнал факультета истории искусства*, №29, 2018, январь-март. С. 20-34.
6. Линенко А. Ф. Герменевтичний підхід у педагогіці і його принципи / А. Ф. Линенко // *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2018. № 6. С. 55-59.
7. Ложкіна А. *Перманентна революція. Мистецтво України ХХ — початку ХХІ століття*. Київ: ArtHuss, 2019. 544 с.
8. М. Мерло-Понті. *Око і дух М*. Москва: Искусство, 1993, С. 93.
9. *Мистецтвознавство України: Зб. наук. пр.* / Редкол.: А. Чебикін (голова) та інші. К.: СПД Пугачов О. В. НК., 2008. Вип. 9. 350 с.
10. *Педагогика: большая современная энциклопедия*/[сост. Е.С. Рапацевич]. Минск: Современное слово, 2005. 720 с.
11. Писміченко О., Борисюк З. *Мобільно-розвивальні засоби формування художньо-образного мислення у студентів художньо-педагогічних*

факультетів. Український Педагогічний журнал. 2021. Вип. 3, С. 45–50.
URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/222/176> (дата звернення: 02.11.2022).

12. Пригода Т.М. Феномен пластичного в культурі: Естетико/філософський аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. ф. наук за спец. : 09.00.08. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2001. 18 с.
13. Пушонкова О.А. Пластичне у контексті архаїзації культури: Режими бачення. Художня культура. Актуальні проблеми. Щорічний науковий журнал. 2018. Вип. 14. С. 37-42.
14. Романенкова Ю.В. Всесвітня історія мистецтв (від первісного суспільства до XVII ст.) : навч. посіб. К.: Книжкове видавництво НАУ, 2007. 405 с.
15. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України XX —XXI століть / Ін - т проблем сучасн. мист-ва Акад. мист-в України. К.: ВХ, 2008. 187 с. URL: <http://www.mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Sydorenko.pdf> (дата звернення: 08.10.2022).
16. Смоляр А.С. Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби. Розвиток наукових міжгалузевих досліджень: матеріали наук.-практ. конф. Вінниця, 26-27 лист. 2021 р. Херсон: Видавництво «Молодий вчений», Ч.1, 2021. 136 с.
17. Сучасне мистецтво : Наук. зб. / Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України ; редкол. : В. Д. Сидоренко, А. О. Пучков, В. О. Тузов та ін. К. : Фенікс, 2013. Вип. IX. 192 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/Suchasne%20Mystectvo_9-2013web.pdf (дата звернення: 01.11.2022).
18. Сучасне мистецтво: наук. зб. / Ін-т проблем сучас. мистец. НАМ України; редкол.: В. Д. Сидоренко (голова редкол.), А. О. Пучков (заст. гол. редкол.), Л. А. Дрофань (учений секретар) та ін. К.: Фенікс, 2016. Вип. XII. 240 с. URL: http://mari.kiev.ua/sites/default/files/inline-files/2016_12.pdf (дата звернення: 01.11.2022).

19. Федорук В. Живопис у навчально-творчому процесі: аспект побудови освітлення кольороформи. Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2011. Вип. 22. С. 131–149.
20. Чернышев О. В. Формальная композиция. Творческий практикум.-Мн.: Харвест, Ч-49, 1999. 312 с. URL: https://uu.edu.ua/upload/Osvita/Navch_metod_d_t/Navch_metod_materiali/Dizajn/Formalnaya_kompozitsia_-_Chernyshev_O_V.pdf
21. Шевнюк О.Л. Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: навч. посіб, Київ: освіта України, 2017. 311 с.
22. Шевнюк. О.Л. Інноваційні підходи до формування креативного мислення майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 163. С. 65-70.
23. Шевченко І.О. Формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва в процесі живописної творчості. Факультет мистецтв уманського державного педагогічного університету ім. П. Тичини. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/shevchenko-i-o-formuvannya-hudozhno-obraznoho-myslennya-majbutnoho-vchytelya-obrazotvorchoho-mystetstva-v-protsesi-zhyvopysnoji-tvorchosti/> (дата звернення: 11.10. 2022).
24. Шеллинг Ф.В.И. Об отношении изобразительных искусств к природе. Сочинения: В 2 т. Москва: Мысль, 1989. Т. 2. С. 52–85.
25. Юр М. Геометрія простору у творі мистецтва: Процеси трансформації / М. Юр // Сучасне мистецтво. 2016. Вип. 12. С. 209-220.
26. Юр М. Український авангард: шлях до формально-пластичної мови / М. Юр // Українська академія мистецтва. 2016. Вип. 25. С. 13-22.
27. Юр М.В. Абстрактний живопис України: світові тенденції та національні традиції. Сучасне мистецтво: Наук. зб. / Ін-т проблем сучас. Мист-ва Нац. Акад.. мист-в України / Редкол.В Сидоренко (голова) та ін. Х.: Акта, 2009. Вип. 6. С. 90-103.

ДОДАТКИ

Додаток А

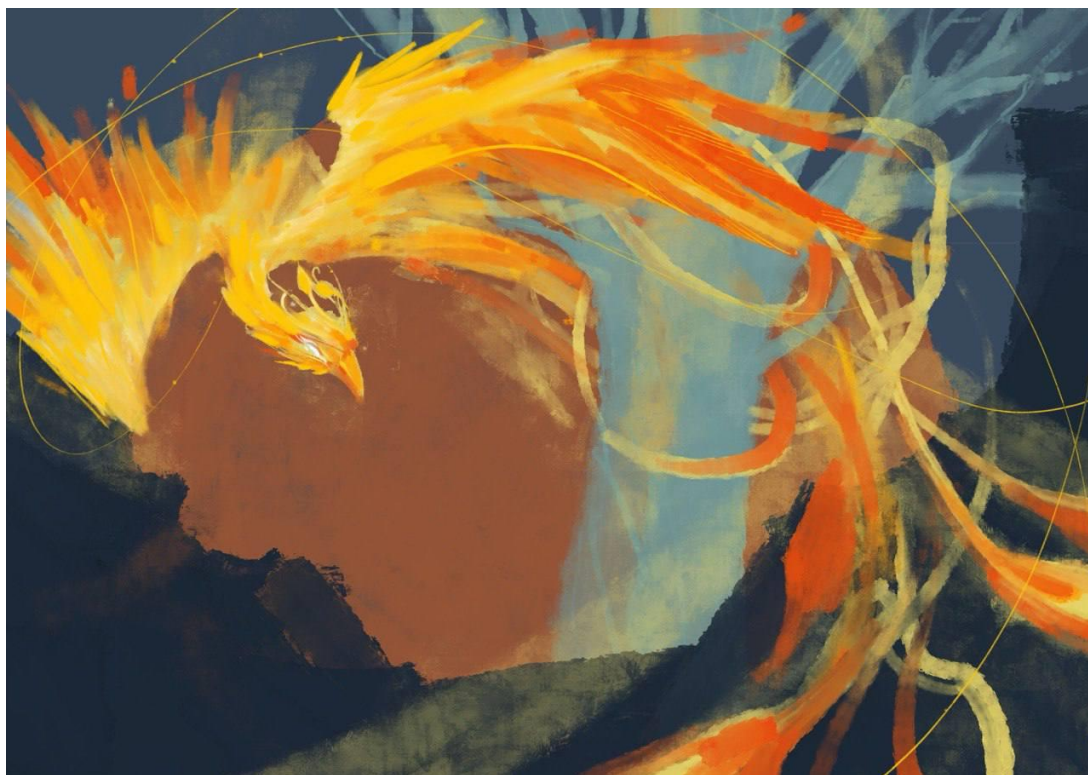

Рис. 1.1. Ескіз дипломного проекту 1.

Рис.1.2. Ескіз дипломного проекту 2.

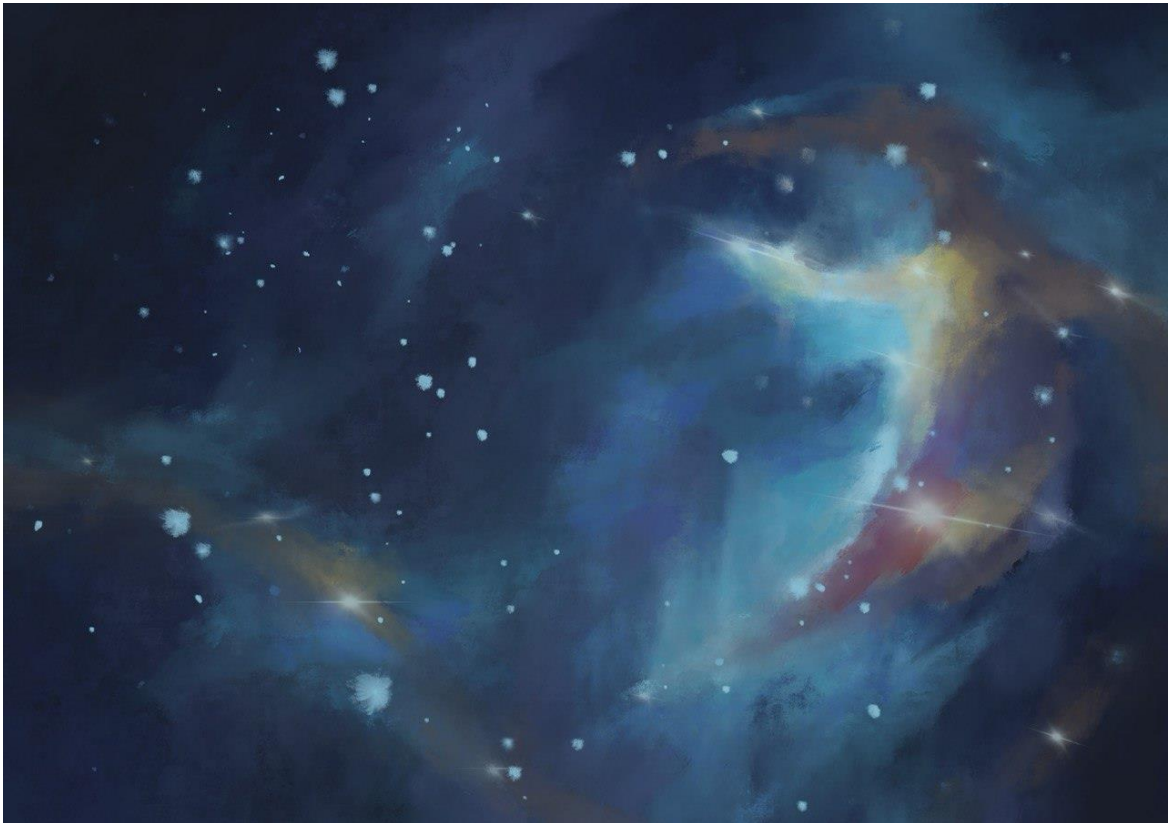

Рис.1.3. Творча переробка дипломної роботи.

Рис. 1.4. Пошуки композиції «Жар-птиця 1».

Рис.1.5. Пошуки композиції «Жар-птиця» 2

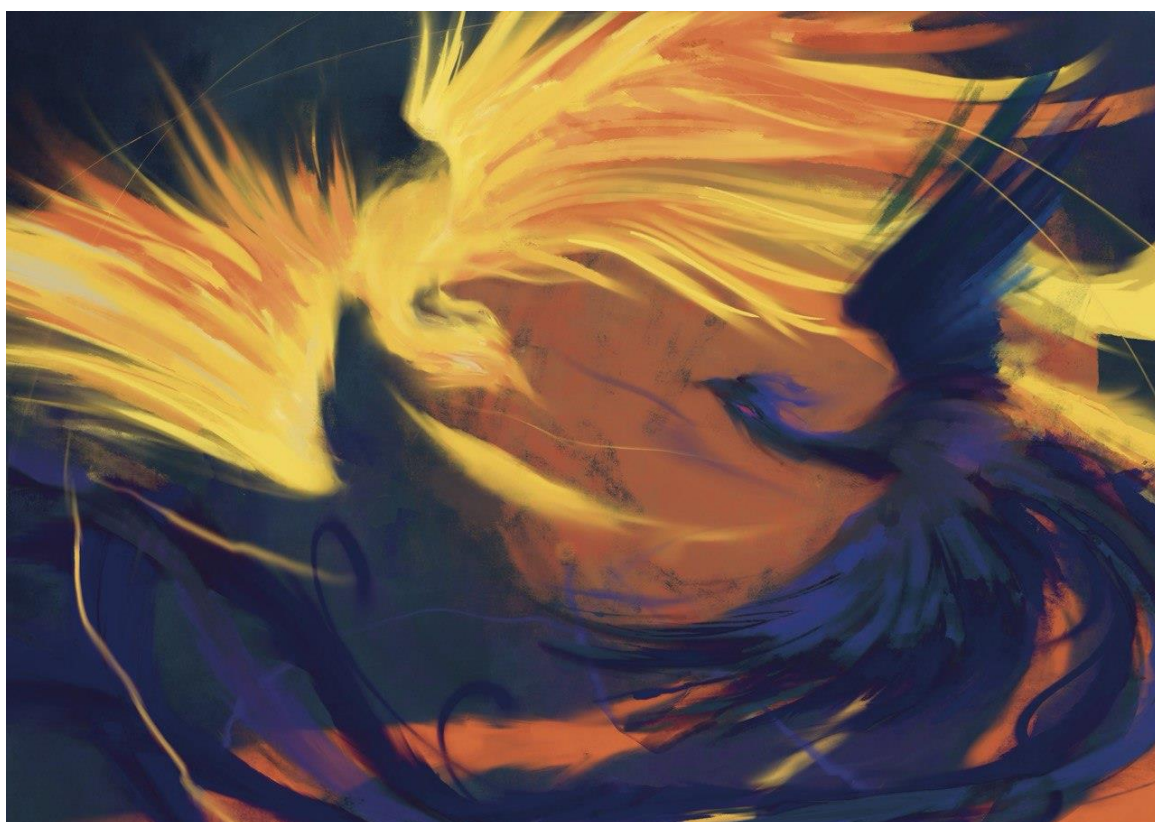

Рис. 1.6. Уточнення композиції.

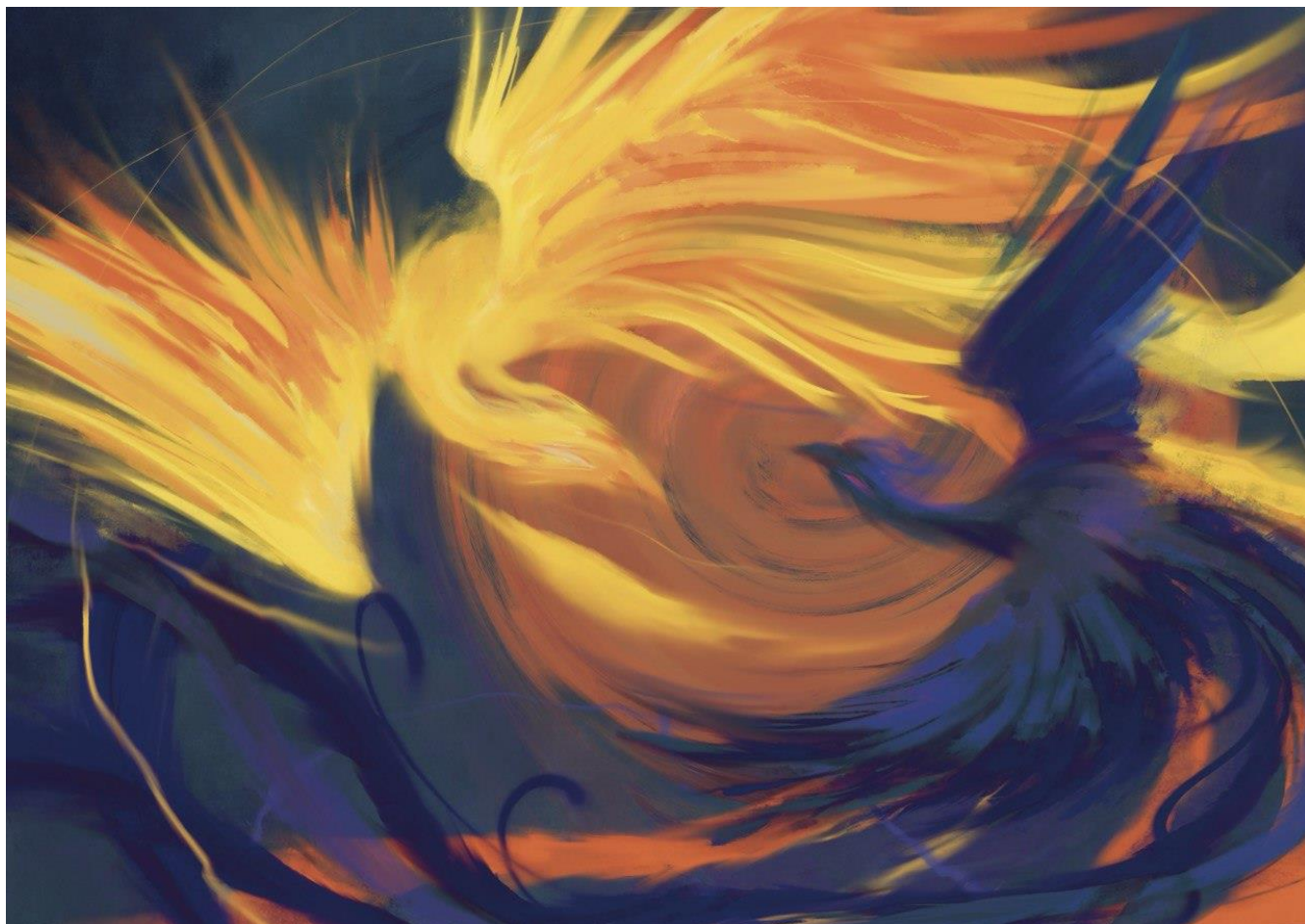

Рис. 1.7. Завершена композиція «Жар-птиця».

Рис.2.1. Поль Сезанн. П'єро і Арлекін, 1890.

Рис. 2.2. Смоляр А. Подолання предметності, 2018.

Рис. 2.1. Сертифікат учасника конференції Розвиток наукових міжгалузевих досліджень, 2021.

Заслужують на увагу, окремі додаткові послуги, які надаються театрами ляльок для збільшення цільової аудиторії (глядача) та отримання додаткових доходів. Так, Хмельницький академічний обласний театр ляльок створив ляльковий дворик для дітей, Харківський державний академічний театр ляльок імені В.А. Афанасьєва сформував на сайті онлайн-бібліотеку, Полтавський академічний обласний театр ляльок відкрив театральну майстерню, в якій навчаються діти акторському мистецтву, Одеський академічний обласний театр ляльок зробив віртуальний тур театром, Житомирський академічний обласний театр ляльок організовує прокат костюмів театралізовані свята та здійснює звукозапис на замовлення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про театри і театральну справу» від 31 травня 2005 року № 2605-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text/>
2. Офіційний сайт Громадської організації «Український національний центр Міжнародної спілки діячів театру ляльок UNIMA – УКРАЇНА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unima.com.ua/>

Смоляр А.С.

студентка,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

СОЦІАЛЬНА ПОЗИЦІЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА В ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ СКУЛЬПТОРІВ НОВІТНЬОЇ ДОБИ

Сьогодні ми живемо в інформаційному суспільстві. Кожна людина на планеті, де б вона не перебувала, має доступ до різноманітної інформації. Вона вже не обмежена власним світом. Вона в курсі більш масштабних проблем, які існують в її регіоні, або світі в цілому. Які б проблеми це не були: екологічні, соціальні або суспільні, вони стають для людини близькими і важливими, навіть якщо вони її безпосередньо не стосуються. Мистецтво завжди було дуже сильним засобом впливу на людську свідомість. Твори мистецтва формували естетичні смаки та світогляд людей, які до нього дотикалися. Зараз завдяки засобам масової

Рис. 2.2. Смоляр А.С. Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби, 2021.

інформації будь-який твір мистецтва може бути побаченим і осмисленим великою кількістю людей. Таким чином, принципово змінюється значення мистецтва в суспільстві. Воно здобуло можливість впливати на великі людські маси. Від так змінюється і значення митця в сьогодишньому світі. Митець починає усвідомлювати вплив його творів на світогляд інших людей, їхні естетичні, моральні, етичні якості. Не минули ці зміни і українських митців. Їх твори дедалі частіше від задоволення естетичних смаків суспільства переходять в розряд соціально необхідних. Зокрема, і митці-скульптори в своїх творах прагнуть піднімати питання, які є соціально значущими, наприклад, проблеми екології (забруднення навколишнього середовища, глобальне потепління), тероризму, військових конфліктів. Вони активно стають на захист культурної спадщини людства, відстоюють права людини на свободу слова і волевиявлення, звертають увагу суспільства на існування в його середовищі людей з особливими потребами на гендерну або расову нерівність.

Під час аналізу робіт, які присвячені творчості українських митців-скульпторів новітньої доби, ми звернули увагу на відсутність узагальнюючих досліджень в контексті соціальних позицій авторів. Існують праці [3], в яких пропонується мистецтвознавчий аналіз скульптурних творів українських митців. Також є рецензії, статті в каталогах [1–2], де констатується соціальна позиція автора, відображена в тій чи іншій скульптурі. Отже, метою пропонованої статті ми визначили узагальнюючий аналіз соціальної позиції сучасних українських скульпторів.

З точки зору розмаїття засобів мистецького вираження соціальної позиції можливості українських скульпторів практично безмежні. В своїх художніх експериментах вони не обмежені в просторі, об'ємі, стильових і жанрових характеристиках. Враховуючи світову тенденцію синтетичності, крім традиційної скульптури, їм доступна навіть така інноваційна форма як інсталяція, що дозволяє митцю торкатися практично будь-яких тем, мотивів, використовувати різноманітні художні мови, матеріали або засоби виразності. Роботи скульпторів є найбільш дієвими у можливостях художника донести власні думки, мобілізувати суспільство на вирішення тих чи інших завдань.

Українські скульптори давно зрозуміли, що їх мистецтво вийшло за рамки авторських художніх пошуків і прагнення до самореалізації. Вони зрозуміли, що їхня соціальна позиція може знайти підтримку в суспільстві, а їхні твори формувати суспільні настрої.

Так, Олексій Золотарьов створив оригінальний твір «Протистояння» В своїй композиції, що складається з великої кулі кольору вохри, яка символізує давність людської цивілізації, та чорних металевих балок, які

Рис. 2.3. Смоляр А.С. Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби, 2021.

часто використовуються як військові загороження, скульптору вдалося передати енергію конфлікту між внутрішнім мирним життям та зовнішньою агресією. Створена в 2014 році скульптурна композиція стала рефлексією художника на військове протистояння на сході України. Для своєї композиції художник не визначив постійного місця, а заснував ідею «мандруючої скульптури», коли скульптура після демонстрації в Києві виставлялась в інших містах України. Сам художник зазначав, що його світоглядна і безперечно соціальна творча спрямованість є засобом комунікації та діалогу в суспільстві.

Іншою знаковою роботою в українському мистецтві нашого часу є робота скульптора Олекси Фурдіяка. Його твір, в основу якого покладена ідея розрізненості суспільства, змагання за власну значущість кожної людини і окремих соціальних груп, складається із згрупованих у вертикальній площині трьох конусоподібних металевих труб, в які може гудіти кожен охочий, змагаючись у видобуванні найсильнішого звуку, і ще однієї подібної труби навпроти, оснащеної автомобільним сигналом, під'єднаним до електрики, що є символом механічного в нашому житті. Автор цієї створеної у 2012 році композиції «Дудіння» позиціонує її як звукову інсталяцію.

Дуже вдалою, на нашу думку, інсталяцією, що привертає увагу глядача до екологічних проблем, є композиція Олексія Коношенка «Паростки», створена у 2013 році. П'ять зелених фігурок, що мають перевернуту каплеподібну форму, є інтерактивними і за своєю механікою наслідують відому дитячу іграшку неваляйку. Ця інсталяція є рідкісним різновидом рухомих скульптурних конструкцій, що відносяться до типу кінетичної скульптури, яка протиставляється традиційній скульптурі як статичному об'єкту. Крапельки виготовлені з поліефірної смоли та свинцю і мають цікаве просторове рішення, привертаючи увагу дітей. Інсталяція популяризує серед них ідею збереження чистої природи, виховує почуття пошани та любові до довкілля.

Інший відомий український скульптор Назар Білик створює монументальні скульптури, які знаходять своє місце та визнання не тільки в Україні, а й за її межами. У 2014 році він презентує композицію «Лапки», присвячену окупації Криму, в яку вкладає свої переживання та роздуми над умовністю у світі. Поставивши в прямому сенсі слова велетенські металеві «Лапки» на березі моря з чудовим краєвидом острова Бірючий, він звертає увагу глядача на уявний мир, відносну безпеку та ставить під сумнів всю красу острова, зважаючи на те, що в двох сотнях кілометрів від вражаючої краси йде війна.

Зовсім по іншому звучить цикл робіт Назара Білика, який він розпочав у 2016 році «Простір навколо» [2, с. 38–45]. У скульптурах

Рис. 2.4. Смоляр А.С. Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби, 2021.

цього циклу, митець застерігає проти експериментів в галузі генної інженерії та клонування людини, захищаючи людське тіло, яке в результаті медичних дослідів може перестати бути притулком людськості – страждання, болі, радості, щастя – і перетворитися на предмет. Скульптор своїми роботами твердить, що людське тіло неподільне в своїй зовнішній і внутрішній сутності та є неповторним.

Українська мисткиня Анна Звягінцева не раз в своїх роботах виявляла стійку соціальну позицію, піднімаючи значущі морально-етичні питання, що стоять перед українським суспільством. Її скульптура-рисунок з металу, що відтворює руки, які миють посуд, під умовною назвою «Фрагмент», створена у 2013 році, піднімає майже неусвідомлену суспільством проблему домашньої праці. Скульптура «Фрагмент» залежно від того, де знаходиться глядач, перетворюється в одну малопомітну лінію. Так само і домашня праця в свідомості інших людей з часом стає малопомітною, знеособлюється, знецінюється, перетворюючись на умовність.

Наведені нами різноманітні за формою, об'ємом, просторовим рішенням приклади соціально-орієнтованих робіт українських скульпторів – це тільки невелика частина робіт, в яких соціальна позиція митців є активною. Можемо констатувати, що українська скульптурна школа органічно влилася в світову мистецьку спільноту. Спираючись на кращі традиції української академічної скульптурної школи, українським митцям вдалося створити високохудожні твори мистецтва, присвячені різним соціальним проблемам, які існують в українському суспільстві та в світі, твори, що зайняли гідне місце в сучасному мистецтві.

Список використаних джерел:

1. 25 років присутності. Сучасні українські художники: Каталог. Т. 2. Автор ідеї І. Абрамович. Дизайн А. Шальгіна. Київ : ArtHuss, 2016. 356 с.
2. Назар Білик. Скульптура: Каталог творів. Київ : Фенікс, 2019. 120 с.
3. Одрехівський В. В. Сучасна скульптура львівської мистецької школи: експеримент і самоідентифікація. *Вісник ХДАДМ*. 2017. № 3. С. 57–67.

Рис. 2.5. Смоляр А.С. Соціальна позиція як визначальна складова в творчості українських скульпторів новітньої доби, 2021.